

Оксана Тепла, Уляна Бабич

*Національний університет біоресурсів і
природокористування України*

ГЕШТАЛЬТ ЯК КОГНІТИВНИЙ ФЕНОМЕН

Актуальність дослідження зумовлена тим, що гештальт «ще не отримав ні в лінгвістиці, ні в інших науках ... не тільки загально визнаної дефініції, але й взагалі не досліджений як інструмент концептуального апарату. Водночас є всі підстави вважати, що ця сутність усвідомлюється як така носіями мови, коли вони використовують образно мотивовані найменування» [3].

На межі ХХ-ХХІ століть, зважаючи на посилений інтерес до когнітивних аспектів діяльності людини, принципи гештальт-теорії поширилися на такі сфери людської діяльності, як маркетинг, менеджмент, консалтинг, організація бізнесу, політика, наука, мистецтво тощо.

Мета роботи – проаналізувати особливості лінгвістичного гештальту, визначити характеристики означеного феномену.

Термін «гештальт» когнітивна лінгвістика запозичила із нейропсихології. Одним із перших розглянув це життєве явище в науковому контексті, застосувавши його для аналізу культурологічної реальності, В. Гете. Пізніше він вивчав гештальт як аналітичний інструмент, необхідний для розуміння розвитку і сутності всіх природних тіл і явищ. Подальшого розвитку означене поняття набуло в працях німецьких учених М. Вертгеймера (Wertheimer) (1880 – 1944), В. Келера (Köhler) (1887 – 1967) і К. Коффки (1886 – 1941).

У лінгвістику поняття гештальту ввів Дж. Лакофф (праця «Лінгвістичні гештальти»). У цьому дослідженні вчений виділив базові принципи опису гештальтних структур, вважаючи, що думки, сприйняття, емоції, процеси пізнання, моторна діяльність і мова організовані з допомогою одних і тих же структур – гештальтів [4].

Термін «гештальт» в когнітивній лінгвістиці почали використовувати, аналізуючи мовний матеріал, для позначення однієї із властивостей

досліджуваного лінгвістичного явища, називаючи її гештальтною властивістю (Дж. Лакофф, О. Кубрякова, М. Болдирєва, А. Безпаленко).

I. Новосельцева розробила методику дослідження процесуального лінгвального гештальту, що складається з п'яти етапів: 1) визначення складових об'єктів гештальту, 2) частковий концептуальний аналіз концептів-складників (опис їх номінативних полів), 3) фреймове моделювання, 4) визначення типових пропозиційних зв'язків гештальту (метод безпосередніх складників та ланцюжковий аналіз), 5) виокремлення на їх основі синтаксичних концептів [2].

Дж. Лакофф, основоположник лінгвістичної гештальт-теорії, характеризує гештальти як «особливі глибинні змістовні одиниці мови, що лежать в основі сприйняття дійсності і пізнавальних процесів і, отже, когнітивної картини світу» [1]. Пізніше у співавторстві з М. Джонсоном Дж. Лакофф формулює узагальнене означення: гештальти – це категорії, що їх люди використовують для того, щоб розуміти світ і діяти в ньому. З їх допомогою ми осмислено категоризуємо речі і життєві ситуації, з якими стикаємося. Крім того, Дж. Лакофф детально описав ознаки гештальту. Наведемо головні з них:

1. Гештальти є одночасно цілісними і аналізованими. Вони складаються з двох частин, але не зводяться до сукупності цих частин.
2. Частини гештальту пов'язані внутрішніми відношеннями, що поділяються на декілька типів. Спосіб співвідношення частин у межах гештальту входить до змісту самого гештальту.
3. Гештальт може бути пов'язаний зовнішніми відношеннями з іншими гештальтами. Він може становити частину іншого гештальту або проектуватися на інший гештальт. Результатом проектування буде «наслідування» частинами другого гештальту властивостей і відношень першого.
4. Гештальти можуть бути частково подібними між собою, ступінь подібності залежить від ступеня близькості зв'язку між ними.
5. Гештальт, що є частиною іншого гештальту, може набувати нових властивостей.

6. Процеси самі по собі можна розглядати як гештальти.

7. Аналізуючи гештальти, не висувають вимоги необхідності поділу аналізованої сутності на елементарні частини. Аналіз, що його здійснює людина, обмежений можливостями, намірами і поглядами людини.

8. Гештальти можуть перетинатися. Гештальт часто належать до змішаного типу. Це означає, що властивості гештальтів неоднорідні.

Вищезазначене дає змогу дійти висновку, що у когнітивній лінгвістиці немає загальноприйнятого розуміння поняття гештальту. Дослідники наводять авторські дефініції, що ґрунтуються на фундаментальних працях, зокрема роботі Дж. Лакоффа «Лінгвістичні гештальти». Аналіз літератури засвідчив, що детально висвітлено характеристики та ознаки гештальту, проте структура, склад і базові компоненти означеної когнітивної одиниці залишаються малодослідженими.

Список літератури

1. Лакофф Дж. Лингвистические гештальты / Дж. Лакофф // Новое в зарубежной лингвистике. – 1981.– № 10. – С. 357-358.
2. Новосельцева І. Алгоритм дослідження лінгвального гештальту [Електронний ресурс] / І. Новосельцева. – Режим доступу: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/50-2/22.pdf
3. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М.: Наука, 1986. — 141 с.
4. Lakoff G. Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind / G. Lakoff. – Chicago; L.: U. of Chicago, 1987. – 614 p.